

KONSTANTIN
PRESLAVSKY
UNIVERSITY
SHUMEN

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“ЕПИСКОП КОНСТАНТИН
ПРЕСЛАВСКИ”
ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА”

АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРОВ ИВАНОВ

**ОТПАДЪЦИТЕ – СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧЕН
ПРОБЛЕМ НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА
СТЕПЕН „ДОКТОР“**

ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

1. ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ

1.2. ПЕДАГОГИКА

НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ

**„ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО И ДИДАКТИКА
(СОЦИАЛНА ЕКОЛОГИЯ)“**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ПРОФ. Д. ИК. Н. МАРГАРИТА КИРОВА БОНЕВА**

ШУМЕН

2015

**ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”**

КАТЕДРА „СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА

АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРОВ ИВАНОВ

**ОТПАДЪЦИТЕ – СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧЕН
ПРОБЛЕМ НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА
СТЕПЕН „ДОКТОР“**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ПРОФ. Д. ИК. Н. МАРГАРИТА КИРОВА БОНЕВА**

ШУМЕН

2015

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „ ” при Педагогическия факултет на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 30.05. 2015 г. година от 11.00 часа в зала 211 на ШУ „Еп.Константин Преславски”.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на изследването

Дисертацията е посветена на актуален, но недостатъчно изследван проблем – отпадъците като един от актуалните социално-екологични проблеми на глобализиращия се свят.

Доколкото антропогенното замърсяване в настоящия момент е причина за редица социално-екологични рискове, то установяването на рисковете във взаимоотношенията общество – природа е необходимо, за да се изгради аргументирана държавна политика, гарантираща социално-екологичната сигурност. Екологичната криза, явяваща се резултат на антропогенното замърсяване поражда много проблеми, свързани със здравето на хората, с оцеляването на флората и фауната на цялата планета, с опазването на околната среда. Ето защо, свързаните с екологичните рискове проблеми изискват ефективно екологично образование и възпитание, екологична компетентност на цялото общество, решени проблеми на устойчивото развитие.

Предлаганият дисертационен труд е посветен на основните подходи към проблема с отпадъците като един от социално-екологичните проблеми на глобализиращия се свят.

Разгледани са структурите и функциите на социално-екологичните системи. Екологичната сигурност в глобализиращия се свят и казусът “глобализация – национална сигурност – социална екология” като особено важни за нормалното развитие и съществуване на всяка държава са представени в съответствие със съвременното им състояние.

Особено внимание е отделено на факторите, които замърсяват околната среда. Човекът се разглежда като главен екологичен обект.

Изграждането на личности с ценностни ориентации за разбиране на актуалните проблеми, свързани с взаимоотношенията общество – природа в условия на глобализация е своеобразна гаранция за социално-екологичната и националната сигурност на всяка държава.

Разработката има теоретико-приложен характер и е свързана с проблема за отпадъците в глобализиращия се свят.

Значимост на изследването

В ситуация на глобална екологична криза, Република България се стреми да унифицира своето законодателство по проблемите, свързани с антропогенното замърсяване на биосферата. Съществуват определени проблеми в законодателната база и нормативните актове по отношение на социално-екологичната сигурност и социално-екологичната грамотност.

Целта пред настоящото дисертационно изследване е на основата на системен анализ на процесите на глобализация, на факторите на сигурността и на проблемите, свързани с отпадъците, социално-екологичната грамотност на населението и ефективното управление на отпадъците да се създаде концептуален теоретичен модел за решаване на социално-екологичните проблеми, свързани с отпадъците в съответствие с условията и обстоятелствата в страната и глобализиращия се свят.

Обект на настоящото изследване е социално-екологичната грамотност на населението, касаеща

отпадъците – основен замърсител на биосферата и сигурността в многоаспектното ѝ проявление.

Предмет на изследването: Социално-екологичният проблем с отпадъците.

Задачи на изследването:

1. Да се анализира казусът “глобализация – национална сигурност – социална екология».
2. Да се изследва съвременното състояние на теорията за сигурността и се определят ключовите фактори за нейното постигане.
3. Да се изследват процесите на глобализация като източник на екологични проблеми.
4. Да се определят мястото, ролята и задачите на различните институции и обществото като цяло за гарантиране на социално-екологичната сигурност.
5. Диагностика на проблема с отпадъците в световен мащаб. Класификация на отпадъците.
6. Класификация на методите за обезвреждане на отпадъците.
7. Социално-екологичният проблем с отпадъците в контекста на националната сигурност.
8. Да се изследва социално-екологичната грамотност на ученици и студенти, свързана с проблемите с отпадъците.
9. Разработване на модел за решаване на социално-екологичния проблем с отпадъците.

Работна хипотеза на изследването: Добрата социално-екологична грамотност на учениците и студентите, свързана с проблемите с отпадъците е предпоставка за решаване на социално-екологичния проблем с тях.

СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **увода** са обосновани актуалността на темата и нейната научна и научно-приложна значимост. Определени са обектът и предметът на изследването. Формулирани са целта и задачите на дисертационния труд.

В основите на изследването стои предпоставката, че екологичните проблеми, независимо от техния произход, са ключов фактор, който наред с останалите влияе върху сигурността във всичките и проявления и само при стабилно, финансово осигурено, проспериращо и генериращо сигурност за гражданите общество, може да се говори за ефикасно преодоляване на екологичните проблеми, респективно за национална сигурност. До този момент, въпреки многобройните изследвания, националната сигурност много рядко е поставена в контекста на замърсяването на околната среда.

Социалната екология в глобализацията се свят е особено актуален проблем, защото антропогенното замърсяване в настоящия момент е причина за редица социално-екологични рискове. Екологичната криза, резултат на антропогенното замърсяване поражда много проблеми, свързани със здравето на хората, с оцеляването на флората и фауната на цялата планета, с опазването на околната среда и в крайна сметка с живота на хората.

Дисертационното изследване е актуално и по още няколко причини:

На първо място хората в България не осъзнават напълно факта, че сигурността на обществото и тяхната лична сигурност в крайна сметка не е единствено задължение, отговорност и функция на действията на държавните структури, а е сложно мултиплициран ефект от усилията на всички.

На второ място дисертационното изследване се центрира върху един болезнен за българското общество проблем, а именно, проблемът с отпадъците. Твърде много се говори и пише за замърсяването на околната среда, за начините за намаляване и обезвреждане на отпадъците, но голяма част от обществото не притежава необходимата социално-екологична грамотност за решаване на този проблем.

На следващо място, дисертационното изследване е ориентирано към един от съществените елементи при решаването на всеки проблем, а именно, неговото ефективно управление.

Предлаганият дисертационен труд разглежда структурите и функциите на социално-екологичните системи. Екологичната сигурност в глобализацията се свят и казусът “глобализация - социална екология – национална сигурност” като особено важни за нормалното развитие и съществуване на всяка държава са представени в съответствие със съвременното им състояние. Проблемите на социално – екологичната политика, глобализацията и устойчивото развитие на съвременното общество намират място в настоящия труд.

В дисертационното изследване се анализира управлението на процеси и ресурси като теоретична основа за изясняване на проблемите, свързани с управлението на отпадъците. Обсъждат се добрите световни практики и пътищата за преодоляване на проблемите, свързани с отпадъците.

Съществено място в дисертационния труд е отделено на пряката връзка между замърсяването на околната среда и националната сигурност.

В този смисъл дисертационният труд е насочен към приложно поле, което към настоящия момент е слабо разработено.

Дисертационното изследване е структурирано в три глави, които отговарят на заявеното намерение да се докаже връзката между социално-екологичните проблеми и националната сигурност.

В първа глава „СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА» са анализирани различни схващания за процесите на глобализация, кризите в глобализацията се свят, проблемите на антропогенното замърсяване и параметрите на националната сигурност. На анализ е подложен и проблемът за социалната екология и проявяващите се екологични проблеми в процеса на глобализация. Посочени са параметрите на екологичната криза. Особено място е отделено на казуса „глобализация – национална сигурност - социална екология“.

В глава втора „ОТПАДЪЦИТЕ –СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧЕН ПРОБЛЕМ НА СИГУРНОСТТА” се разглежда съвременното състояние на проблема със замърсяването на литосферата, както и проблемите с намаляване на количеството и обезвреждането на отпадъците. Предложена е класификация на отпадъците, нормативните документи за управление на отпадъците и опазване на околната среда, както и предимствата и недостатъците на всеки от методите за обезвреждане на отпадъците. Обсъдени са и редица добри практики при обезвреждането на отпадъците в зависимост от спецификата им. Особено внимание е отделено на йерархията при управление на отпадъците. Направен е подробен преглед на документи, свързани с проблемите, което създават отпадъците.

Третата глава „МОДЕЛ ЗА РЕШАВАНЕ НА СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧНИТЕ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ОТПАДЪЦИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОБЛЕМ,

ПРОЦЕДУРА И АНАЛИЗ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО” може да се разглежда като своеобразна емпирична проекция на теоретичния модел, формулиран в първа и втора глави. В нея са публикувани данните и анализите от емпиричното изследване. От тях произтичат изводите за социално-екологичната грамотност на обществото, които ще се отразят върху националната сигурност. В резултат от анализите в тази глава и в крайна сметка от цялото дисертационно изследване могат да се формулират препоръки, свързани със социално-екологичния проблем, касаещ отпадъците, които да повишат равнището на сигурността на гражданите в Р България. Акцентирано е върху факта, че решаването на социално-екологичния проблем с отпадъците гарантира сигурността.

Структура на изследването:

Дисертацията разкрива същността и съдържанието на концепциите, методите и подходите за справяне със социално-екологичните проблеми на обществото.

Структурата на съдържанието е взаимосвързана съвкупност от разработването на актуални теоретични, методологични и практико-приложни проблеми, в съответствие с поставената цел и задачи.

Подборът и подреждането на темите, по съответните проблеми им осигурява последователност, систематичност, адаптивност и мултипликативност при обогатяване на знанията по разглежданите проблеми, а това позволява оценка на тяхната актуалност, значимост, иновативност, практико-приложна и познавателна стойност.

Методология на изследването:

За постигане на поставената цел и за решаването на научноизследователските задачи са използвани разнообразни целесъобразни, адекватни на проблематиката

общи и специфични методи на научно познание: теоретичен анализ, системен анализ, изучаване и обобщаване на практики за събиране и обработване на информация, емпирично изследване, изучаване на документи, наблюдение, анкети, **емпирично-дидактометрично изследване върху замърсяването с отпадъци.**

Методът на личното наблюдение е използван за придобиване на непосредствена представа за състоянието на различните аспекти на социалната екология. Чрез него са проследени и набелязани съществени факти, явления и процеси, протичащи в обществото.

Изучаването на документи е насочено към изследване на съществуващата законова и друга ръководна нормативна база.

Методът на анкетата е използван за събиране на емпирична информация за нуждите на изследването. За целта е възприета като подходяща пряката анкета с еднотипен въпросник, даващ възможност за сравнимост на получените от допитването резултати.

Приложният характер на изследването се определя от спецификата на социално-екологичните проблеми и социалните последици от замърсяването на околната среда с отпадъци.

Дисертационният труд е опит да се обобщят, систематизират и обосноват целесъобразни препоръки за решаване на социално-екологичният проблем с отпадъците и гарантирането на социално-екологичната сигурност.

Представеният научен анализ, научно-приложните резултати, приложените методики и модели могат да послужат за създаване на редица национални и ведомствени документи, третиращи тази материя. Това е особено значимо днес, когато глобалната криза е факт.

Контингент на изследването. Контингентът на изследването са 160 ученици от СОУ Хр. Смирненски – гр. Варна, 700 студенти – бакалаври и магистри от различни специалности на Педагогическия факултет на Шуменския университет «Епископ Константин Преславски».

Подбрани са 220 студенти –бакалаври от специалностите: Социални дейности, Социална педагогика, ПУП, ПУНУП, Специална педагогика и 480 магистри, обучавани в магистърските програми: “Иновационни технологии в предучилищното и начално образование”, “Начална училищна педагогика и информационни технологии”, “Иновационни технологии в технологичното обучение и професионалното образование”, “Регулиране и контрол в системата на социалните дейности», «Социално консултиране» на Педагогическия факултет на Шуменския университет.

Спазено е правилото на доброволност при участието в анкета. Спазено е тяхното право, а и изследователско задължение за абсолютна конфиденциалност.

Параметри на изследването. За събиране на необходимия емпиричен материал на базата, на който се осъществява съответния анализ, в процеса на изследователската работа бяха използване следните методи:

1. Теоретичен анализ на литературата, отнасяща се до изследваната тема.
2. Анкетиране.

I етап. Избор и формулиране на въпросите, по които ще се прави изследването.

След теоретичен анализ на учебните програми и учебните планове за бакалаври и магистри бе изработена анкета за оценка на социално-екологичната грамотност. Анкетата се състои от 30 въпроса, на които се изисква отворен отговор. Въпросите са подбрани на база

изучаваните екологични понятия и проблеми, които касаят отпадъците и замърсяването на околната среда.

II етап. Подготовка за събиране на данни.

Авторът на изследването подготвя събирането на данни като първоначално осъществява неформален контакт със студентите от споменатите специалности в Педагогическия факултет, а чрез учителя – с учениците за спечелване на тяхното доверие и сътрудничество.

III етап. Събиране на данни.

Анкетирането бе проведено през уч. 2013/2014 г.

Във всяко гнездо лицата са разделяни по статус. Изследването бе проведено индивидуално с предлагане на анкетите непосредствено преди работа по тях, така че да се елиминира предварителното обсъждане на въпросите между участниците.

IV етап. Анализ и оценка на данните.

След анкетирането на всички лица, анкетните карти бяха подложени на логически оглед и контрол, след което данните бяха обработени.

Анализ на резултатите от изследването

Резултатите са представени в Приложение към дисертационния труд. Незадоволителните отговори в анкетите са доказателство, че изследвания контингент, който може да се приеме за представителна извадка не познава екологичните термини, социално-екологичните проблеми в т.ч. и този с отпадъците, както и документите за опазване на околната среда и устойчивото развитие.

Педагогическия експеримент е организиран в два етапа:

• ***Първият етап*** е „*Формирац*“. Този етап включва разработването на образователен модел за въвеждане на екологични понятия в учебното съдържание.

- **Вторият етап** е „*Констатиращ*”. Този етап включва апробирането на образователния модел на учебното съдържание, в което са включени горепосочените теми и анализ на получените резултати. Целта на този етап е да се установи доколко е удачен разработения по този начин образователния модел и допринася ли за постигане на високо познавателно равнище у обучаемите.

За анализ на педагогическото изследване могат да се използват няколко метода, с оглед по-цялостното обхващане на изследваните явления - наблюдение, експеримент, проучване и анализ.

Основният метод, който се използва е педагогическият експеримент. Той е в единство с целенасоченото наблюдение и проучване на формите на проблемно-базираното обучение при избора на различни средства за онагледяване на учебното съдържание и е главният обективен метод за изучаване на процесите на реализиране на такъв начин на обучение.

Експериментът позволява да се видоизменят условията, при които протича дадено педагогическо явление, да се подбират средства за въздействие.

Най-характерната особеност на този метод се състои в това, че за неговото успешно провеждане се създават условия, при които протича интересуващо ни явление или процес и те могат да бъдат наблюдавани пряко или косвено. По този начин експериментаторът се стреми да изучи закономерностите, които детерминират наблюдаваните процеси в чиста форма, независимо от случайните влияния и въздействия. С помощта на експеримента и неговите резултати, които имат единичен характер, се доказва задължителното.

Най-достоверни са данните, събрани от експеримент, който протича в естествени условия, в прекия образователен процес.

В настоящият дисертационен труд дидактическият експеримент се обуславя в две отделни и независими една от друга групи. *Дидактическият експеримент* е основен метод използван в настоящото изследване. Той позволява явленията и процесите да се изучават при съблюдаване на строго определени условия. Голямо негово предимство е, че позволява при необходимост изследваните явления и процеси да се възпроизвеждат многократно. Той се провежда в естествени условия на обучението. Чрез него се прави обективна и доказателствена проверка на истинността на хипотезите. В случая по своето изследователско предназначение дидактическият експеримент е констатиращ, т.е. предназначението му е да установи реалното състояние на изследвания обект (учениците и студентите).

Дидактическият експеримент се изразява в:

- Разработване на образователен модел на учебно съдържание по обобщени теми, свързани с отпадъците.
- Разработване на тест за проверка на знанията на учениците и студентите от предложеното им ново учебно съдържание.

В методиката на изследване са включени:

- методика, по която се провежда учебно - възпитателна работа;
- методи, необходими при изследване на новото учебно съдържание;
- методи за обучение;
- методи за получаване на информация за изследвания обект; - методи за изследване (дидактически експеримент и дидактически тест).
- инструментариум, с които се провежда експеримента - мозъчна атака;
- постиженията на обучаемите след провеждане на експеримента се установяват чрез тест.

Диагностиката за знанията и уменията на учениците и студентите, осъществявана с тест се провежда с еталон, въз основа на който се констатира и взема решение за ефективността на метода на работа и организационната форма.

Критерийното оценяване е оценяване на компетентност, фиксирана в критерия, който предварително е определен, за да гарантира високо качество на подготовка. Тази величина има комплексен характер. Показателят изразява количествена характеристика на променливата величина и представлява реализация на тази променлива и числова форма.

Критерий - знанията и уменията на учениците и актуализирането им за новото учебно съдържание.

Показатели:

- обема на знанията и уменията - %

- равнища на усвояване на знанията и уменията –
брой точки

Като мярка за равнище на усвояване служи коефициентът на усвояване

$$K = \frac{A}{P}$$

където: А – брой на верните отговори, дадени при отговорите на въпросите при учениците;

Р – общ брой на верните отговори.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпросът за екологичното образование и изграждането на екологично съзнание у учениците е много важен в световно измерение. Все повече се обръща внимание, в образователните системи на различните държави, към прилагане на учебни модели, чрез които да се въведат екологични понятия в учебното съдържание, които да доведат до формиране на екологична култура у подрастващите поколения. В образователната политика на Европейския съюз през последното десетилетие екологичните знания, ценности и поведенчески модели заемат съществено място в общата схема на учебно-възпитателния процес и стават неразделна част от учебната програма във всички видове и степени училища. Екологичното направление се превръща в едно от основните измерения на съвременната образователна подготовка.

Днес особено актуален е проблемът за състоянието и тенденциите в екологизацията на образованието в новите условия като съществен показател за иновативния потенциал и социалната релевантност на образователните институции. Проникването на екологичния критерий във всяка форма на човешка дейност като нов подход към решаването на екологичните проблеми прави неотложна необходимостта от развитие на адекватна екологична култура.

В подкрепа на това е и разработения дисертационен труд. Получените резултати от провеждането на педагогически експеримент позволяват не само да се направят изводи за нивото на подготовка на учениците и студентите, но и да се очертаят факторите влияещи позитивно или негативно върху качеството на образованието. Като част от този комплекс за оценяване постиженията на учениците беше проведено проучване във

вид на тест за проверка на знанията свързани с отпадъците като екологично понятие. Мнението на учениците и студентите е важен източник на информация, поради това че те са преки участници в процеса на обучението.

В средните училища се използват възможностите на екологизацията на учебното съдържание в отделни урочни единици, но цялостна концепция по социално-екологичната грамотност на българското население няма.

Проблемите на ДОО, учебните програми, учебните планове за ВУ и други обективни обстоятелства дават основание да се твърди, че екологичната грамотност на българското население не е на необходимото ниво, за да се справи с множеството социално-екологични проблеми на глобализацията се свят.

Познаването на екологичните понятия, не говоря за социално-екологичните е задоволително, което е индиректна оценка за качеството на екологичното образование.

“Глобалната криза”, като че ли е атрибут на съвременното общество, което е приело и се е примирило със състоянието на взаимоотношенията общество – природа, независимо, че тези проблеми ежедневно присъстват в медиите и глобалните мрежи, а човек епизодично е изложен на отрицателното въздействие на замърсената околна среда.

Този факт обуславя и актуалността на настоящото изследване, което на база теоретичен анализ представя актуалните проблеми, свързани с казуса “глобализация – социална екология – сигурност”.

Ситуацията в страната и в глобален мащаб дава основание да се счита, че няма конкретен нормативен документ, който да третира социално-екологичните проблеми на глобализацията се свят и в тази връзка на база направените проучвания, изводи и констатация от

теоретичния анализ си позволявам да предложа **Методика за разработване на Концепция за решаване на социално-екологичните проблеми**, като особено място в нея заема **предложението за разработване на Програма и Концепция за социално-екологична грамотност**.

Методика за разработване на концепция за социално-екологична грамотност

Настоящата методика е предназначена за определяне на задълженията и последователността на разработване на отделните елементи от Концепцията за социално-екологична грамотност на населението от органите на държавната власт и другите институции, реда на взаимодействие между тях, както и реда за обобщаване на резултатите от тяхната работа в единен документ, за широко обсъждане и за окончателно приемане.

Разработването на концепцията се осъществява в три основни етапа:

- първи етап – формулиране на социално-екологичните проблеми;
- втори етап – разработване на стратегическите цели;
- трети етап – обобщаване на материалите в единен документ.

Всеки етап завършва с широка дискусия, организирана от МОСВ, МЗ и МОН, в която участват представители на всички обществени слоеве.

Разпределението на задълженията между институциите е такова, че да осигурява наличието на повече от един вариант по даден раздел от независими една от друга институции.

След като посочените институции представят своите разработки Комисия от представители на имащите отношение към проблема министерства ги анализира,

обобщава и изготвя работен проект, който се предлага за широко обществено обсъждане.

След обсъждането се разработва концепцията по раздели:

- социално-екологично образование – МОН;
- социално- екологична грамотност на населението – МОН, МОСВ
- социално-екологична сигурност – МВР, МОСВ, Министерство на труда и социалната политика.

В работата на всички групи се привличат външни експерти от БАН, ВУ, СОУ, РИМОН и др.

Окончателният вариант се предлага като документ на гореспоменатите министерства и се утвърждава от Министерския съвет.

Програма за повишаване на социално-екологичната грамотност на населението в Република България

Настоящата програма се базира на продължителен процес на проучване на съществуващите документи, информация за състоянието на социално-екологичната грамотност и социално-екологичните проблеми на глобализиращия се свят.

Програмата предлага акцент върху социално-екологичното образование, като образование за социално развитие, което включва социално-екологичните измерения на развитието.

Програмата се явява неразделна част от процеса на решаване на актуалния казус ***социална екология – глобализация – сигурност***.

Програмата осигурява възможност на всички заинтересовани страни да прилагат мерки за развитие на социално-екологично образование и обучение.

Основната цел на ***Програмата*** е да подкрепи повишаването на социално-екологичното образование във

всички форми на формалното и неформалното образование и Европейски програми за образование.

Основни целеви групи на **Програмата** са децата, младите хора и възрастните от всички образователно-квалификационни степени.

1. **Основни термини и понятия**

Социално – екологично образование – Образование за социално развитие, което включва социално-екологическите измирения на съвременния свят. Това образование може да се интегрира с Екологичното образование и с Природозащитното образование.

2. **Основни принципи на програмата**

- Отчитане актуалността на социално-екологичните проблеми.
- Необходима интеграция на всички образователни институции.
- Прилагане на иновациите в образованието.
- Специално внимание върху темите, свързани с глобалните екологични проблеми, демографската криза, използването на ресурсите, екологичната сигурност.

3. **Задължително учебно съдържание**, което формира:

- Знания и умения по социална екология.
- Знания, осигуряващи възможности за овладяване на новите информационни технологии.
- Знания, за възможните пътища за решаване на социално-екологичните проблеми.

4. **Проблеми, с които може да се сблъска Програмата:**

- липса на система за провеждане на социално-екологично образование и обучение;
- недостатъчен брой подготвени педагогически кадри;
- липса на учебни материали;

- трудности в намиране на информация;
- недостатъчно сътрудничество и подкрепа;
- ограничено финансиране на образованието;
- бавна промяна на обществената нагласа;
- липса на достатъчна мотивация у обучаемите.

5. Цели на Програмата

Основна цел: Подкрепа и стимулиране на социално-екологичното образование във всички форми на формалното и неформалното образование в Република България

Специфични цели:

- Да подпомогне създаването и разпространението на съвременни образователни материали по социална екология.

- Да подкрепя партньорства на национално, регионално и местно ниво, между представителите на държавните институции, местните власти, общностите, НПО, бизнес - средите и използва възможностите на образователните програми на ЕС.

6. Приоритети на Програмата

- Да изгражда система от компетентности у младите хора, гарантиращи висока социално-екологична грамотност.

- Да насърчава възможностите за “Учене през целия живот”.

- Да насърчава разработването на нови учебни помагала в т.ч. и електронни.

- Да подкрепя изграждането на мрежи за обмен на информация по социално-екологични проблеми.

- Да насърчава разработването и изпълнението на проекти по проблемите на социално-екологичната грамотност.

- Да насърчава разработването на Програми за квалификация и преквалификация на учителите.

7. Заключение

➤ Програмата е своеобразна гаранция за повишаване на социално-екологичната грамотност на населението.

➤ Програмата изисква промяна в ДООИ за учебно съдържание и нови учебни програми, както за интегрираните (Роден край, Околен свят, Човекът и природата, Човекът и обществото), така и за учебните предмети Химия и опазване на околната среда, Биология и здравно образование, Философия, Свят и личност.

➤ Програмата изисква разглеждане на социално-екологични проблеми в ЗИП и СИП.

➤ Програмата препоръчва включване в учебните планове на ВУ дисциплините: Социална екология, Екологична етика, Екологична сигурност.

➤ Програмата включва индикатори за образователната система (учебни програми, учебни планове, учебни помагала, управление на образователния процес и качество на образованието).

➤ В реализирането на *Програмата* участват образователните институции, общините, организациите на гражданското общество, медиите.

➤ Структурата и обемът на учебното съдържание, съобразени с ДООИ се допълват с идеи за учебни програми и образователни стратегии, съобразени с Концепцията за устойчиво развитие.

Предлаганите иновации могат да намерят институционална подкрепа, при условие, че се обвърже обучението по социална екология в средното и висшето училище и се защитава тезата за “Учене през целия живот”.

В настоящия момент за постигане целите на обучението се предлага да се преподава или по програми по социална екология (за ВУ) или по приложения, които имат характер на допълнения към сега действащите програми в СОУ.

ИЗВОДИ

1. Разработен е модел за решаване на социално-екологичния проблем с отпадъците.
2. Разкрита е същността и обогатена теорията на социално-екологичните проблеми в глоболизиращия се свят.
3. Създаден е концептуален теоретичен модел за решаване на социално-екологичните проблеми в съответствие с условията и обстоятелствата в страната и глоболизиращия се свят.
4. Диагностициран е социално-екологичният проблем с отпадъците в контекста на националната сигурност.
5. Разработен е модел за оценка на социално-екологичната грамотност.
6. Изследвана е социално-екологичната грамотност на ученици и студенти, свързана с проблемите с отпадъците.
7. Предложен е модел за решаване на социално-екологичния проблем с отпадъците.
8. Обоснована е необходимостта от преосмисляне на управлението на организациите в сферата на образованието с цел повишаване на социално-екологичната грамотност на населението и ефективно решаване на социално-екологичните проблеми и изграждане на личности с ценностни ориентации за разбиране на взаимоотношенията общество-природа в условия на глобализация, което е своеобразна гаранция за социално-екологичната и национална сигурност на всяка държава.
9. Анализът показва, че организацията на учебния процес трябва да предоставя достатъчни възможности на всеки за усвояване на социално-екологичните проблеми на обществото.

10. Усвояването на повече и актуални тематични единици в т. ч. и проблемите с отпадъците разширява периметъра на общуване и гарантира задълбочено познаване проблемите на социалната екология.

ПРЕПОРЪКИ

1. На базата на предложения *Концептуален модел* да се пристъпи към реализиране на програмата за повишаване на социално-екологичната грамотност.
2. Необходимо е да се създаде инструментариум за събиране на емпирични данни за социално-екологичната грамотност на населението в Република България.
3. По предложения *Концептуален модел* за решаване на социално-екологичните проблеми да се предложи на съответните разработването на Концепцията за решаване на социално-екологични проблеми по раздели, както следва:
 - социално-екологично образование – МОН;
 - социално-екологична грамотност на населението – МОН, МОСВ
 - социално-екологична сигурност – МВР, МОСВ, Министерство на труда и социалната политика.
4. Необходимо е преосмисляне на управлението на организациите в сферата на образованието с цел повишаване на социално-екологичната грамотност на населението и ефективно решаване на социално-екологичните проблеми.

НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Дисертационният труд дава основание да се приеме, че получените резултати допълват и доразвиват знанията по съществуващата тематика. В най-обобщен вид основните научни и научно-приложни приноси се свеждат до:

1. Създаване на концептуален теоретичен модел за решаване на социално-екологичните проблеми, свързани с отпадъците.

2. Разкрити са параметрите на глобалната социално-екологична криза и социално-екологичните проблеми в контекста на антропогенното замърсяване на околната среда.

3. Обогатена е теорията за същността и класификацията на отпадъците и методите за намаляването и преработката им.

4. На основата на анализ на научната литература и нормативната база се стига до извода, че няма конкретен нормативен документ, който да третира социално-екологичните проблеми, свързани с отпадъците и в тази връзка на база направените проучвания и констатации от теоретичния анализ са предложени:

- Методика за разработване на Концепция за социално-екологичната грамотност.

- Програма за повишаване на социално-екологична грамотност.

5. Разработен е модел за решаване на социално-екологичния проблем с отпадъците.

6. Диагностициран е социално-екологичният проблем с отпадъците в контекста на националната сигурност.

7. Разработен е модел за оценка на социално-екологичната грамотност.

8. Изследвана е социално-екологичната грамотност на ученици и студенти, свързана с проблемите с отпадъците.

9. Предложен е модел за решаване на социално-екологичния проблем с отпадъците.

10. Обоснована е необходимостта от преосмисляне на управлението на организациите в сферата на образованието с цел повишаване на социално-екологичната грамотност на населението и ефективно решаване на социално - екологичните проблеми и изграждане на личности с ценностни ориентации за разбиране на взаимоотношенията общество-природа в условия на глобализация, което е своеобразна гаранция за социално-екологичната и национална сигурност на всяка държава.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Бонева М., Г. Колев, А. Иванов, Отпадъците – социален проблем., Сборник научни трудове „Иновации в образованието”, Ш., 2014, с. 195-209.
2. Бонева М., Г. Колев, А. Иванов, Социално-екологична грамотност, Сборник научни трудове „Иновации в образованието”, Ш., 2015 (под печат).